

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
Atatürk University Journal of Faculty of Letters
Sayı / Number 65, Aralık/ December 2020, 181-198

**DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİ YAZININDA CUMHURİYET
KAÇAĞI İZLEĞİ ÜZERİNE: JUREK BECKER, REINER KUNZE,
STEFAN HEYM***

**On The Topic Of Desertion From Republic In German Democratik Republic
Literature: Jurek Becker, Reiner Kunze, Stefan Heym**

(Makale Geliş Tarihi: 27.07.2020 / Kabul Tarihi:10.10.2020)

Yıldız AYDIN**

Hayriye BACAKSIZ***

Seher SEVİNDİK****

Öz

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin (DAC) (1949-1989) ekin siyasetinde yazarlar ve sanatçılardan toplumcu gerçekçilik ilkesi çerçevesinde

* Bu çalışma 23-26 Ağustos 2017 tarihlerinde Atina'da gerçekleştirilen 5. Uluslararası Göç Konferansı'nda "Doğu Alman Yazınında Cumhuriyet Kaçağı İzleği Üzerine: Jurek Becker, Reiner Kunze, Stefan Heym" başlıklı sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Ancak genişletilerek makale haline getirilmiştir.

** Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, *Associate Professor, Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Arts and Sciences, Department of German Language and Literature*, yaydin@nku.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8665-7131>.

*** Uzm., Trakya Üniversitesi ve Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı mezunu öğrencisi, *Magister, Trakya University and Tekirdağ Namık Kemal University, Social Sciences Institute, Department of German Language and Literature*, hayriye.bacak-sizz@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8388-888X>.

**** Uzm., Trakya Üniversitesi ve Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı mezunu öğrencisi, *Magister, Trakya University and Tekirdağ Namık Kemal University, Social Sciences Institute, Department of German Language and Literature*, sehersevindik6@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7098-2869>.

yapıtlar üretmeleri istenmiş ve bu ilkeye uymayan yazarların yapıtlarının çoğunun yayımlanması engellenmiş veya sansür edilmiştir. Ele alınması uygun görülmeyen izleklerden birisi ise cumhuriyet kaçağı izleğidir, çünkü bu izleğin söz konusu edilmesi halkı doğudan batıya göç etmeye özendirilebilir endişesini barındırmaktadır. Buna rağmen kimi yerde kapalı, açık veya şifreli bir biçimde kimi yazarlar bu izleği ele almışlardır. DAC yazarlarından Jurek Becker, Reiner Kunze ve Stefan Heym gibi yazarların cumhuriyet kaçağı izleğini yapıtlarında farklı biçimlerde yansıttıkları dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, söz konusu yazarların cumhuriyet kaçağı izleğini neden ve nasıl ele aldıklarının incelenmesi erek edinilmiştir. Öncelikle kısaca DAC'de sınır geçişlerine uymayan kişilere uygulanan cezaların tarihsel gelişimine göz atılacak, ardından Jurek Becker, Reiner Kunze ve Stefan Heym'in yaşamöykülerine ve Doğu Almanya yazınındaki yerine kısaca değinilecek, son aşamada ise *Schlaflose Tage* (Uykusuz Günler), *Friedenskinder* (Barışın Çocukları) ve *Mein Richard* (Oğlum Richard) adlı yapıtlarında cumhuriyet kaçağı izleğinin nasıl yansıtıldığı irdelenecektir. Çalışmanın sonunda cumhuriyet kaçağı izleği bağlamında genel bir değerlendirme yapılarak yapıtlarda tespit edilen ortak ve farklı öğelerin nedenleri tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: cumhuriyet kaçağı, Demokratik Alman Cumhuriyeti Yazını, Jurek Becker, Reiner Kunze, Stefan Heym.

Abstract

Authors and artists were asked to create their works within the frame of socialist realism principle in the literature policy of German Democratic Republic (GDR). Most of the works of the authors, who did not follow this style of writing, were faced publication ban or censored. One of the topics that were not allowed to be handled was the topic of desertion from republic, originally known as "Republikflucht", since addressing this topic in literary works was causing distress among the government that it might encourage people migrate from the East to the West. Despite this, however, some authors addressed this topic in their works directly, indirectly or encoded. It draws attention that authors of the East Germany such as Jurek Becker, Reiner Kunze and Stefan Heym rendered this topic of desertion from republic in their works in different ways.

This study aims to analyze why and how the topic of "Republikflucht" was addressed in the works of these three writers. First of all, the historical process of the border violation and the imposed penalty in GDR will be mentioned, then brief biographies of Jurek Becker, Reiner Kunze and Stefan Heym and their roles in East German Literature will be addressed, and lastly how the topic of "Republikflucht" was handled in *Schlaflose Tage*, *Friedenskinder* and *Mein Richard* will be discussed. The last part of the study includes a general review regarding the topic of desertion from republic and discussion about the factors affecting the common and different elements determined in these works.

Keywords: desertion from republic, German Democratic Republic Literature, Jurek Becker, Reiner Kunze, Stefan Heym.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrası ikiye bölünen Almanya doğuda Demokratik Alman Cumhuriyeti (DAC) ve batıda Almanya Federal Cumhuriyeti olarak ikiye bölünmüştür. DAC 1949'dan 1989 yılına kadar yaklaşık kırk yıl boyunca varlığını sürdürmüştür. Siyasal, ekonomik, ekinsel ve yazınsal alanda birbirinden farklı evrelerden geçen Alman toplumu esasen düşüncü dizgelerinin farklı olması nedeniyle birbirinden daha da uzaklaştırılmıştır, çünkü Rusya'nın etkisiyle toplumcu bir çizgide ilerleyen Doğu'nun karşısında Amerika'nın etkisiyle anamalcı bir çizgide gelişen Batı Almanya söz konusuydu. İki ayrı devlet, ancak tek toplum olarak Doğu ve Batı Almanya arasındaki uçurumlar gelişim evreleri birbirine koşut olarak tamamlanmadığından giderek artmıştır.

Doğu Almanya'da işsizliğin artması, birtakım özgürlüklerin ve özellikle seyahat özgürlüğünün kısıtlanmasıyla birlikte baskılar da giderek artar, bunun sonucunda 1945 ile 1961 yılları arasında 3,5 milyon kişi batıya göç eder (Hertle ve Nooke, 2009: s. 10). Bu göçü durdurmak için siyasetler kendilerince birtakım önlemler almaya çalışır; sözcügelimi yasa dışı sınır geçişini yapanlara, başka deyişle cumhuriyet kaçaklarına, cezai yaptırımlar uygulanır, 1961 yılında ise Berlin kentini ikiye bölen Berlin Duvarı inşa edilir. Doğu Almanyalılar ve özellikle doğuda hakim olan siyasi görüşe göre "koruma duvarı" olarak da adlandırılan bu duvar, anamalcı düşüncü dizgesine karşı doğuyu batıdan korumalıydı. Sınırdan yasa dışı yollarla öteki tarafa geçmek isteyen pek çok kişi yaşamını kaybetmiştir, bunların içerisinde genç yaşta çocuklar da bulunmaktaydı. 1961 ve 1989 yılları arasında yaklaşık yüz otuz altı kişinin sadece Berlin Duvarı'ndan batıya kaçmak isterken öldüğü belirtilmektedir (Hertle ve Nooke, 2009: s. 11).¹

DAC'nin cumhuriyet kaçaklarına karşı bu denli katı uygulamaları yazın dünyasında elbette yansımalarını bulacaktı. Doğu Almanya yazarlarından Jurek Bec-

¹ Berlin Duvarı Kurbanları arasında Türk çocukları da bulunmaktadır. 30 Ekim 1972 tarihinde sekiz yaşındaki Cengaver Katrancı arkadaşıyla birlikte Batı-Berlin'de Spree nehri kıyılarında ördeklere yem verirken dengesini kaybederek nehre düşer. Arkadaşı yardım aramaya koyulur ve yakınında görmüş olduğu balıkçıya durumu anlatır. Ancak balıkçı çocuğun suya düşmüş olduğu bölgenin Doğu-Berlin'e ait olduğu için DAC sınır güvenliğinden sorumlu polisler tarafından vurulma tehlikesini göze almak istemediğinden, çocuğu kurtarmamıştır. Cengaver Katrancı boğularak can vermiştir (Baron, 2009: s. 332). 11 Mayıs 1975 tarihinde beş yaşındaki Çetin Mert ise doğum gününde Batı-Berlin'de Spree nehri kıyılarında arkadaşlarıyla top oynarken, topun nehre düşmesi ve onu bir sopayla almaya çalışması üzerine nehre düşer. Çetin Mert de Cengaver gibi hiç kimse yardım etmediği için boğularak can vermiştir (Ahrends, Baron ve Hertle, 2009/1: s. 365-367).

ker *Schlaflöse Tage* (Uykusuz Günler), Reiner Kunze *Friedenskinder* (Barışın Çocukları) ve Stefan Heym *Mein Richard* (Oğlum Richard) yapıtlarında sansür edilme tehlikesine karşı cumhuriyet kaçağı izleğini kendilerine özgü bir dille ele almış ve kimi yerde açık kimi yerde şifreli bir dille duvar kurbanlarına gönderme yapmışlardır.

Bu karşılaştırmalı çalışmada yazın tarihsel, ekin siyasal ve özyaşamsal kaynaklardan hareketle Jurek Becker, Reiner Kunze ve Stefan Heym'ın yapıtlarında cumhuriyet kaçağı izleğini nasıl ele aldıkları incelenecektir. Benzer ve farklı yönler ortaya konduktan sonra, yazarların bu izleği ele alırken ortak bir erekten hareket edip etmedikleri tespit edilecektir. Ancak yapıtların incelenmesine geçmeden önce DAC'nde cumhuriyet kaçağı olarak kimlerin nitelendirildikleri ve sınır geçişi yasasına uymayanlara uygulanan yaptırımlara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

I. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde Yasa Dışı Sınır Geçişi: “Cumhuriyet Kaçağı”

DAC'de 1950'li yıllarda yaşanan ekonomik gerileme ve duraksamanın yanı sıra giderek artan siyasi erkin baskıları nedeniyle kitlesel göç dalgaları başlar. Devletin kuruluşundan 1960'lı yılların başına kadar iki buçuk milyona yakın insanın göç ettiği belirtilir (Emmerich, 2000: s. 176). Bu göçlerin önünü kesmek için 13 Ağustos 1961 yılında Berlin duvarı inşa edilir edilmez sınırlardaki denetimlerdaha katı bir biçimde başlatılmıştır. Duvar inşa edilmeden yaklaşık bir ay önce ise siyasilerin “*hiç kimse Berlin duvarını inşa etme niyetinde değildir*”² (Internationale Pressekonferenz des Staatsrats-Vorsitzenden der DDR 1961) şeklindeki ifadeler kullanmaları, yapılanların daha önce verilen sözlerle örtüşmediğini gözler önüne sermektedir. Duvar inşa edilmeden önce çoğu yerde sınır geçişlerine göz yumulurken ve Berlin'in batı tarafında yakınları veya akrabaları bulunan kişiler –pek rahat bir biçimde olmasa da– gidip dönebiliyorken, artık bu durum, söz konusu değişiklik nedeniyle yapılamaz olmuştur. Duvarın inşa edilmesi ve sınır geçişlerinde daha katı düzenlemelerin yapılması insanların batıya gitmelerine yine de engel olamamıştır: farklı yöntemlerle batıya kaçmaya çalışan kimi vatandaşlar başarılı olurken³, ne yazık ki bazı insanlar sınırda yaşamını yitirmiştir. Sözelimi henüz on altı yaşındaki Detlef Hubert Peuker adlı genç 1969 yılında 5 Kasım'ı 6 Kasım'a bağlayan gecede Berlin'de Bernauer caddesindeki bir evin avlusundan Batı Berlin sınırına geçmeyi başarmıştır (Vorbereitung zur Republikflucht). Ancak Berlin Duvarı inşa edildikten birkaç hafta sonra henüz yirmi dört yaşındaki Günter Litfin isimli genç doğu Berlin'den batıya kaçarken vurulur. Litfin, ilk olarak Lehrter Garı'ndaki rayların üzerinden kaçmayı dener,

² Bu çalışmada yabancı kaynaklardan aktarılan alıntılar tarafımızdan çevirilmiştir.

³ Yıldız Aydın'ın belirttiği gibi “otomobillerinin bagaj veya kaputlarında saklananlar, tünel kazarak, balona binerek, tel halatlara salınarak Batı'ya kaçanlar veya dalgıç aletiyle dalarak Baltık Denizi üzerinden Danimarka'ya yüzenler” DAC'nden kaçmaya çalışmıştır (Aydın, 2016: s. 28).

ancak polis tarafından fark edilince uyarı ateşiyle durdurulmaya çalışılır. Bunun üzerine Berlin'in doğu ve batı yakasını ikiye ayıran Berlin-Spandau Kanalı'na atlar ve yüzerek karşıya geçmeye çalışır. Karşı kıyıya ulaştığı anda kafasına saplanan bir mermiyle can verir. Her ne kadar bu olay o dönemler gizlenmeye çalışılsa da batı basınında geniş yer almasıyla gerçekler ortaya çıkmıştır. Berlin Duvarı yıkılmadan birkaç ay önce 1989 yılının şubat ayında, yirmi yaşındaki Chris Gueffroy ise Berlin Duvarı'ndan batıya geçmek isterken DAC vurulan son kurban olmuştur (Baron ve Hertle, 2009). 1997 yılında doğu ve batı Almanya resmi olarak birleştikten yaklaşık yedi yıl sonra ise suçlular mahkeme önüne getirilerek yargılanmışlardır (Brecht, 2009: s. 39).

DAC'nde yasa dışı sınır geçişi yapan kişilere dört madde çerçevesinde çeşitli cezalar uygulanmıştır (§ 213 Strafgesetzbuch der DDR 1986). Buna göre devlet sınırlarına kanunsuz bir şekilde giriş yapan, DAC'de geçici ikamet usullerine uymayan veya geçiş hükümlerine uymayan kişiler hakkında iki yıla kadar hapis cezası, şartlı tahliye veya para cezası verilmektedir. Diğer bir maddede belirlenen esasa göre DAC vatandaşı olup belirlenen zamanda geri dönmeyen veya yurtdışı ikameti hakkında devletin belirlediği usullere uymayanların da cezalandırılması öngörülürdü. Ağır durumlarda ise, söz gelimi sahte evrak üretenlere, olay yerinde yanında silah bulunduranlara veya eylemin gerçekleştirildiği sırada, insanların yaşamını veya sağlığını tehlikeye düşürenlere, bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilmesi uygun görülmekteydi. Son maddede ise kanunsuz sınır geçişi hazırlığı veya girişimi içinde bulunan kişilerin suç işledikleri ve bu tür eylemlerin cezayı gerektiren eylemler olarak kanunda belirlendiğini görmekteyiz. Ancak sınır yasasına uymayanlar için ne-redeyse daha ağır sonuçları beraberinde getiren durum ise, onların toplumda suç işleyen biri olarak lanse edilmeleri ve "cumhuriyet kaçağı" olarak nitelendirilmeleridir. Bunun yanı sıra belirtildiği gibi sınır yasasına uymayan veya kaçma sırasında ölenler hakkında Devlet Güvenliğinden Sorumlu Bakanlık⁴ (DGSB) tarafından yürütülen soruşturmalarda gerçekler çarpıtılarak, cumhuriyet kaçakları hakkında olumsuz bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır:

"Bu tür önyargılar sözgelimi "olumsuz tutum içinde", "batı etkisi altında", "suçlu" ya da "asosyal" gibi iddialardan oluşmaktaydı. Hele hele gençlere ve genç erkeklere uyumsuz "serseri" veya "kaba", "işçi sınıfı düşmanları olan medyanın" veya "yozlaşmış batı yaşam biçimi" etkisi altında gibi ithamlarda bulunuluyordu." (Hertle ve Nooke, 2009: s. 17)

Kaçış sırasında yaşamını kaybeden kurbanların ölü bedenlerinin örtbas edilmesi veya gizli tutulması DAC'nin uluslararası alanda saygınlığına zarar gelmemesi açısından önemliydi (Hertle, 2011: s. 24). Bu nedenle Hertle'nin ifade ettiği gibi sınır güvenliğinden sorumlu birimler yerine, kurbanların yakınları sorguya çekiliyor, olası

⁴ Ministerium für Staatssicherheit (MfS)

işbirlikçiler tespit edilmeye çalışılıyordu. Bedenlere otopsi yapılmasından, defin kağıdının hazırlanmasından, defin işlemlerinin başlatılmasından veya cenaze törenleri ile ilgili konulardan sorumlu olan birimler yine DGSB’de görevli olan kimselerdi. Sözgelimi 1966 yılında kaçarken vurulan ve vurulduktan sonra ölen on yedi yaşındaki Karl-Heinz Kube’nin cesedi yakmalıkta yakılarak kül kavanozuna konduktan sonra ailesine posta yoluyla gönderilmiş ve ailesine cenaze töreninin kesinlikle yapılmaması konusunda bilgi verilmiştir (Hertle, 2011: s. 25). Altmış sekiz yaşındaki Johannes Sprenger ise 10 Mayıs 1974 yılında sınırda vurulur, yakınlarına intihar ettiği belirtilir ve cesedi yakmalıkta yakıldıktan sonra kül kavanozu ailesine verilir (Ahrends, Baron ve Hertle, 2009/2: s. 354-357).

Peki bunca kurbanlar, kaçma sırasında yaralanan veya vurulanlar, üstelik yasadaki “vur emri” bulunmamasına rağmen, nasıl açıklanabilir?⁵ Hans-Hermann Hertle’ye göre “sınır güvenliğinden sorumlu askerler ‘sınırda örnek hizmet madalyası’ nişanı, hediye olarak para veya eşya ve terfi ettirme yoluyla ödüllendiriliyordu” (Hertle, 2011: s. 24). Bu durum kuşkusuz sınır güvenliğinden sorumlu birimleri eylemleri konusunda özendirilmekteydi.

II. DAC-Yazını’nda Üç Yazar: Becker, Kunze, Heym

Doğu-Batı Almanya sınırında yaşananlar, yaşamını yitirenler ve kurbanların yakınlarına karşı sergilenen tutumlar ve baskılar kimi DAC-Yazını yazarları ve sanatçıları tarafından farklı biçimlerde yansıtılmıştır. Bu yazarlar arasında Jurek Becker, Reiner Kunze ve Stefan Heym da sayılabilir. Ancak yazarların yapıtlarını incelemeden önce yaşam öykülerine ve *Schlaflose Tage* (Uykusuz Günler), *Friedenskinder* (Barışın Çocukları) ve *Mein Richard* (Oğlum Richard) yapıtlarının yayımlanma süreçlerin kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Ailesinin ve akrabalarının bir kısmını Hitler döneminde kaybeden Becker henüz çocuk yaşlarda hayatının önemli bir kesitini toplama kamplarında geçirmiştir. Altı yaşındayken annesi ile birlikte Lodz’dan Ravenbrück’teki toplama kamplarını götürülmüş ve annesini burada kaybetmiştir. Farklı toplama kamplarında bulunan babası ise İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yedi yaşındaki oğlunu Amerikan yardım teşkilatı yoluyla bulmuştur. “Savaştan sonra babamla ilk karşılaşmamdır bu” (Arnold, 1994: s. 4), diye belirtir Becker babası ile olan karşılaşmayı geçmişe dönük olarak. Felsefe ve sinema öğrenimi gören yazar, 1960 yılında siyasi nedenlerden dolayı üniversiteden atılınca serbest yazar olarak çalışmaya karar verir. 1976 yılında besteci ve şair Wolf Biermann’ın DAC yurttaşlığından çıkarılmasına karşı çıkar ve

⁵ Sınır yasasında ateşli silahların kullanılması konusu DAC’de 27. § düzenlenmiştir. İlgili yasadaki sınırda silahların kullanımı sadece olağanüstü durumlarda, kullanıldığı takdirde ise uyarı ateşi yapılması, insanların yaşamını tehlikeye düşürecekse veya kişilerin henüz çocuk yaşta olduğu izlenimi verir veya kişi komşu devletin topraklarında bulunuyorsa kullanılmaması gerektiği, çocuklara ve kadınlara karşı kullanılmaması ve her şeyden önce insan yaşamını korumak için ve kişinin yaralanması durumunda ilk yardımda bulunulması gerektiği belirtilmiştir (akt. Hertle, 2011: s. 23).

bunun üzerine partiden atılır. Yazarlar ve sanatçılar üzerine baskılar artınca, bir yıl sonra DAC yazarlar birliğinden ayrılır. Becker her ne kadar 1977 yılında Batı'ya göç etmek istemediğini belirtse de “*Ben bu ülkede yazdığı şeyi yayımlayabilen bir kişi olarak kalmak istiyorum, çünkü uzun vadede bir yazar için müdahale etmenin tek uygun yöntemidir bu. Ancak ağzını kapamak söz konusu olacaksa, o zaman Bahamalar'da ağzımı kaparım daha iyi.*” (Becker, 2007/1: s. 36), ne yazık ki, yazdıklarını yayımlama fırsatı bulamadığı için 1978 yılında DAC'ni terk ederek Federal Almanya Cumhuriyeti'ne göç eder. Oysa yazar daha önce bu romanın DAC'nde yayımlanması konusunda ümidi olup olmadığı sorusuna, ümidinin olduğunu belirtmişti (Becker 2007/1: s. 34). Başlığı ilkin *Leben in der Luft* (Havada Yaşamak) olarak düşünülen *Schlaflöse Tage* romanının doğuda yayımlanmasına izin verilmez, çünkü kuşku, intihar, sınırdan kaçış, yabancılaşma gibi izleklere yer verilen ve dizge eleştirisi barındıran romanda, DAC'nin ekin siyasasında yazarlardan beklenen toplumcu gerçekçilik ilkesinin dikkate alınmadığı görülmektedir. 1978 yılında Batı Almanya'da Frankfurt Am Main'deki Suhrkamp yayınevinde yayımlanan bu kitabı için yazar “*DAC'inde toplumculuğun gelişiminden endişe duyan bir toplumcunun kitabıdır*” (Becker, 2007/2: s. 58) değerlendirmesini yapmaktadır. Markus Orths için bu roman “*insanın içindeki huzursuzluğun, güvensizliğin biricik savunmasıdır*” (Orths, 2012: s. 87), Yıldız Aydın'a göre ise bu yapıtta “*siyasi erk tarafından dayatılan toplumcu değerlere uygun tutum sergilemeye çaba sarf eden kişilerin hayatlarının belirli bir süre sonra nasıl sıkıcı ve tek düze olduklarını, gündelik rutinlerin içinde nasıl boğuldıklarını, mutsuz ve kendine yabancılaşmış bireyler halinde dönüştükleri*” (Aydın, 2019: s. 323) gözler önüne serilmektedir.

1933 yılında Erzgebirge'de bir madencinin oğlu olarak dünyaya gelen Reiner Kunze dönemin iyi eğitim veren Karl-Max Üniversitesi'nde Basın Yayın Bilimi ve Gazetecilik eğitimleri almıştır (Opitz ve Hofmann, 2009: s. 182). Sonrasında ise aynı kurumda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlar. 1953 yılında ilk şiiri Neue Deutsche Literatur dergisinde yayımlanır. Doktorasını yazdığı dönemde Devlet Güvenlik Servisi⁶ tarafından, öğrencileri olumsuz siyasal düşüncelere etkilediği gerekçesiyle suçlanır. Gördüğü siyasi baskılar yüzünden üniversitedeki görevinden istifa eder ve geçimini sağlamak için belirli bir süre ağır makine sanayinde tornacı olarak çalışır, ancak aynı zamanda takma ad kullanarak çeşitli dergilere şiir yazmaya başlar. 1976 yılında ozan Wolf Biermann'ın vatandaşlıktan çıkarılmasına Becker gibi karşı çıkar ve bunun sonucunda aynı yıl Demokratik Alman Cumhuriyeti Yazarlar Birliği'nden atılır (Emmerich, 2000: s. 254). Yapıtlarına sansür uygulanan ve yayım yasağı getirilen Kunze, kendisine uygulanan baskılar yüzünden 1977 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti'ne göç eder. *Der Löwe Leopold* isimli çocuk kitabının bazı bölümleri ise mühürlenerek sansüre uğramıştır. Kunze, Doğu Almanya'da yaşadığı

⁶ Staatssicherheitsdienst (Stasi)

sıkıntılar nedeniyle kitabını ilk kez 1976 yılında Federal Almanya’da diğer bir de-ğişle Batı Almanya’da yayımlamıştır (Jäger, 1995: s. 164). *Die Wunderbaren Jahre* kitabında yer alan *Friedenskinder* ‘da alaysılmalı bir başlık kullanan Kunze bunu tüm kitabında uygulamıştır. Yazar *Friedenskinder* ile çocukların ve gençlerin askeri eğitim şeklini göstermiştir (Feldkamp, 1994: s. 233). Yıldız Aydın ordu gibi “*devleti temsil eden kurumların ve kişilerin kendi siyasi görüşlerini çocuklara ve gençlere nasıl zorla benimsetmeye çalıştıklarını ve onlarda dost-düşman imgesinin nasıl oluştuğunu gündelik yaşamlarından örnekler vererek*” anlattığını dile getirmiştir (Aydın, 2017: s. 6). Doğu ile Batı Almanya’nın birleşiminden sonra 1990 yılında DGSB’nin kendisi hakkında “Lyrik” (şiir) kod adıyla dosya hazırladığını öğrenir (Kunze, 1990: s. 11). Dosyalarına bakma fırsatı bulan yazar, bunları bir kitap olarak *Deckname Lyrik* başlığı ile 1990 tarihinde yayımlar.

Stefan Heym 1913’te Chemnitz’de Helmut Flieg adıyla dünyaya gelir (Consentino, 2003: s. 169). Henüz on sekiz yaşında iken yazdığı ve 7 Eylül 1931 tarihinde *Chemnitzer Volksstimme* gazetesinde yayımlanan *Exportgeschäft* adlı şiiri nedeniyle devam ettiği liseden atılır, sonrasında Berlin’de Felsefe, Alman Dili ve Gazetecilik eğitimi alır. Hitler döneminde 1933 yılında Prag’a kaçar ve burada Stefan Heym takma adını alır. *Nachruf* adlı öz yaşamöyküsü öğeleri taşıyan yapıtında Stefan Heym adını alışından şu şekilde bahsedecektir:

“Niçin özellikle bu ismi seçtiği daha sonra birçok kez sorulmuş ancak bu soruya hiçbir zaman halihazırda doğru bir cevabı olmamıştır. Tanrı bilir, öyle bir günden sonra o yorulmuş beyninde ne çeşit çağrışımlar oluşmuş, bilinçaltında saklı hangi yankılar bu fikri açığa çıkarmıştı – bildiği tek şey, bir takma ad bulması gerektiği idi [...] Öylesine yavan bir şekilde, mecburiyetten S. H. doğdu.” (Heym, 1988: s. 83-84)

Prag’da hayatına devam ederken kazandığı bir üniversite bursu yardımıyla 1935 yılında Amerika Birleşik Devletleri’ne göç eder ve burada oldukça etkin bir dönem geçirir. 1972 yılına kadar tüm yapıtlarını İngiliz dilinde yazan (Opitz ve Hofmann, 2009: s. 128). Heym Amerikan vatandaşlığını alır ve İkinci Dünya savaşında yer alır. Ancak 1952 yılında Demokratik Alman Cumhuriyeti’ne geri döner. 1976 yılında ise Becker ve Kunze gibi Wolf Biermann’ın yurttaşlıktan çıkarılmasına karşı çıkar. O dönemde Demokratik Alman Cumhuriyeti hükümetince alınan kararlar gereği yazınsal yapıtlar toplumcu gerçekçilik ilkesi doğrultusunda oldukça katı bir şekilde denetlenmekte ve bu denetim sonrası uygun görülenler yayımlanmakta, uygun görülmeyenler ise sansürlenmekteydi. Yazar *Collin* romanının bu denetim sonucunda sansürleneceğini öngörerek 1979 yılında doğrudan Batı Almanya’da yayımlar. Ancak bunun üzerine DAC’de döviz yasasına uymadığı gerekçesiyle 9000 DM para cezasına çarptırılır (Aydın, 2016: s. 29). Üst üste gelişen bu olaylar sonucunda da Stefan Heym 1979 yılında Alman Yazarlar Birliği’nden çıkarılır. 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılmasının ardından bir yandan yazınsal kariyerine devam eder-

ken diğer yandan da siyasi bir kimlik üstlenmiş ve yaşamını Berlin’de devam ettirmiştir. DAC’nin yazın siyaseti, ülkede yenilikçi bir toplumcu anlayışını benimseyen diğer kimi yazarlar gibi Heym’ı da yakından etkilemiş, birçok yapıtı sansüre uğramıştır. *Mein Richard* adlı öyküsü de bunlar arasındadır. Heym bu öyküsünün ilk olarak Doğu Almanya’da basılmasını istemiştir. 1975 yılında Ulrich Plenzdorf, Klaus Schlesinger ve Martin Stade’nin önderlik ettiği proje kapsamında hazırlanan ve birçok yazarın yapıtlarının derlendiği *Berliner Geschichten* adlı seçkide yer alması amaçlanırken (Plenzdorf, Schlesinger ve Stade, 1995: s. 223), ne yazık ki bu öykü seçkisinin yayımlanması engellenmiştir. *Berliner Geschichten* ancak Almanya’nın birleşiminden sonra ve o dönemde bu seçkinin Devlet Güvenlik Servisi tarafından nasıl engellendiğini kanıtlayan raporlar eklenerek 1995 yılında yayımlanabilmiştir. Bu raporlarda belirtildiğine göre *Mein Richard* adlı öykünün daha önce Der Morgen yayınevi tarafından yayımlanan, Heym’ın yapıtlarından oluşan farklı bir seçki çalışmasında da sansürlenip seçkiden çıkarılmıştır (Plenzdorf, Schlesinger ve Stade, 1995: s. 225). Öykü, DAC’deki iki yayımlanma girişiminde de katı sansür ilkelerini aşamamış ve ilk kez 1976 yılında Heym’ın *Die richtige Einstellung und andere Erzählungen* adlı kitabının içerisinde Batı Almanya’da yayımlanabilmiştir (Zachau, 1982: s. 120) *Berliner Geschichten* seçkisi içerisinde ek olarak yayımlanan Devlet Güvenlik Servisi’ne ait 10.11.1975 tarihli bir raporda öykünün okuyucuya verdiği mesaj şu şekilde özetlenmiştir: “DAC devleti ve devlet organları (Yargı, Güvenlik Organları) dogmatik ve acımasız kısıtlamalar ile yönetilmekte. Açık bir sınır, toplumculuğa olan gerçek ya da zorunlu bağlılığın en iyi ölçütü olacaktır” (Plenzdorf, Schlesinger ve Stade, 1995: s. 225). Anne Carol’un da ifade ettiği gibi *Mein Richard* öyküsü “Duvar’ın varlığını önemsizleştirmeye” hizmet eden önemli bir öyküdür (Costable-Heming, 1996: s. 90).

III. “Schlaflose Tage”, “Friedenskinder” ve “Mein Richard” Yapıtlarında Cumhuriyet Kaçağı İzleği

Schlaflose Tage, *Friedenskinder* ve *Mein Richard* yapıtlarına bakıldığında her üç yapıtta cumhuriyet kaçağı izleğinin ele alındığı görülmektedir. Ancak bu izleğin nasıl ele alındığını daha iyi anlayabilmek için, metin içi dünyada canlandırılan ve kaçan kişinin veya kişilerin nasıl betimlendiği, hangi sınırdan, nasıl ve neden kaçtığını ve bu eylemin sonucunda başına gelenlerin nasıl aktarıldığına kısaca göz atmak gerekir.

Schlaflose Tage romanının baş karakteri Karl Simrock otuz altı yaşında, Almanca ve Tarih dersleri veren, ancak icra ettiği mesleğinde mutlu olmayan bir öğretmendir. Evli ve küçük bir kızı olan Simrock hayatının tek düze olmasından, her şeyi görev sorumluluğu içinde yapmak zorunda hissettiğinden kendine yabancılaşmıştır, öyle ki intihar etmeyi bile düşünmektedir. Ne var ki içinde bulunduğu çaresiz durumu fark ettiğinde hayatını değiştirmeye karar verir. İlk eşinden, sonrasında işinden ayrılır ve bir ekmek fabrikasında şoför olarak çalışmaya başlar. Yirmi sekiz

yaşında, yazı işleri ile geçimini sağlayan Antonia Kramm ile tanıştığında mutluluğu yakaladığını düşünürken, tatil yapmak üzere Macaristan Balaton Gölü'ne gittiklerinde, başına hiç beklenmedik bir olay gelir: Antonia Karl Simrock'tan habersiz bir şekilde Macaristan'ın Avusturya'ya olan sınır bölgesinden Avusturya'ya gizlice kaçır ve sınır güvenliğinden sorumlu kişiler tarafından yakalanarak tutuklanır. Kendisini kullanıldığını ve aldatıldığını düşünen Simrock ilkin büyük öfke duyar, ancak Antonia ile konuştuğundan sonra kaçışını esasen planlamadığını öğrenir. Antonia, kaçmayı yalnız bulunduğu bir anda, birden bire karşısında Avusturya dağlarını görünce düşündüğünü itiraf eder ve kaçma anını şu şekilde Simrock'a aktarır:

“Sınırdaki öylece durduğun zaman, her türlü düşünce yok oluyor. [...] Ansızın sınırı gözlerimin önünde görünce, burada kolay kolay ateş etmeyeceklerdir diye aklımdan geçti. Ve bu sezgimle haklıydım da, hiçkimse bana ateş etmeye kalkmadı. Sadece arkamdan koştu, ve sadece birazcık daha hızlı koşmayı becerebilseydim, o zaman başarabilirdim.” (Becker, 2013: s. 112-113)

Macaristan-Avusturya sınırında ateş etmeyeceklerini bildiği için Antonia bu sınırdan kaçmayı göze almaktadır. Jurek Becker bu noktaya değinerek DAC'nde izinsiz sınır geçişlerinin ölümle sonuçlanabileceğine gönderme yapmaktadır.

Üniversiteden fizik bölümünde okurken devletin eğitim-öğretim siyasasını eleştirdiği için atılan ve bu nedenle toplumculuk düşüncesine olan ilgisizliğini “o kadar korkutulduğum ki, bu ülkü beni artık ilgilendirmiyor. Bu ilgisizliğimin içinde, kendimi korumanın biricik yolunu görüyorum.” (Becker, 2013: s. 74) sözleriyle dile getiren Antonia, yaşadığı ülkede Simrock gibi mutlu değildir ve Macaristan'dan ülkesine nakledildikten sonra cumhuriyet kaçığı girişimi nedeniyle bir yıl yedi ay hapis cezası ile yargılanır. Simrock'un cumhuriyet kaçığı konusunda iş birliği yapıp yapmadığına ilişkin sorguya çekilmesi veya Antonia'ya davasında savunabilmesi için avukat bulmakta sıkıntı yaşanması gibi durumların yansıtılması yukarıda sözü edilen DAC'nde cumhuriyet kaçıklarının yakınlarına başına gelenleri hatırlatmaktadır. Diğer önemli biri nokta ise Simrock'un bu konudaki düşünceleridir. Antonia'ya yapılanlar haksızlık olarak değerlendirilmekte (Becker, 2013: s. 120) ve hiç kimse'nin bir ülkede baskı zoruyla tutulamayacağı vurgulanmaktadır:

“Bir sözcükle belki veya kurbanla Antonia'ya yardım eli uzatamamak acı veriyordu ona. Onun gözünde suç olmayan bir şey için, bütün ilgiden uzak bir hücrede oturmak kötü olmalıydı, diye söylendi. İçinde şimdi kesinlikle büyük bir hınç geliştirecektir, diye düşündü. Bir ülkeyi beğenmeyen biri, kalmanın doğru olduğu anlayışına nasıl varabilir ki? Sadece kaçma tehlikesini göze alamadığı için kalacaktır. Ve şöyle düşündü: İşte bu nedenle etrafımız görünürde razı olan insanlarla dolu. Zavallı Antonia.” (Becker, 2013: s. 120)

Friedenskinder, Kunze'nin *Die Wunderbaren Jahre* adlı kitabının içinde bulunan bölümlerden biridir. Friedenskinder düz yazı formatında yedi ayrı bölümü

içermektedir. Bu bölümlerin her biri kısa öykü olmakta ve tekil bakış açısıyla anlatılmaktadır. Anlatıcı o yıllarda yaşananları altı ile on iki yaş aralığında başlıklarda ele almaktadır.

Kunze kitabının bu bölümünü “Barışın Çocukları” *Friedenskinder* olarak adlandırarak alaysılamalı bir biçimde aktarmaktadır, çünkü öykü esasen barışa dair hiçbir iz taşımamaktadır. Aksine DAC döneminde yaşayan çocukların nasıl savaşa dahil edildiği nasıl zorla bir düşüncü içerisinde tutulduklarını çocukların gözünden aktarmaktadır. Yazar *Friedenskinder* ile esasen eğitim dizgesini ele almakta ve DAC’de çocukların askeri eğitim biçimi ile şekillendirilmesini eleştirmektedir. “Altılı Yaş” öyküsünde “Er” yani “O” diye nitelendiren herhangi bir toplumsal dizgede bu grubu temsil eden akran bir temsilcidir (Feldkamp, 1994: s. 234). Burada ve diğer öykülerde çocukların gündelik yaşamlarında geçen olaylar ya da ilişkilerin siyasi bağlamda baskılara ya da sınırlamalara bağlı olarak yaşandığı görülmektedir. Wallmann’ın belirttiğine göre ise altı ve on iki yaş grubu aralığındaki çocukların çocukluklarını ve o yaşların tadını çıkarmaları gerekirken onlar birer casus oldular, gözetlendiler ya da her ikisini yaşadılar (Wallmann, 1977: s. 179).

“Yedili Yaş” başlığına bakıldığında oyuncak olarak çocuğa silah hediye edildiği ve çocuğunda bununla oynadığı görülmektedir. Askeriyenin kurbanı olan çocuklara oyunlar yerine silah kullanmayı öğretmektedirler. Yine aynı bölümde yer alan konuşmada ise neden silah hediye edildiği sorusuna karşı çocuğun, “kötülere karşı” (Kunze, 1981: s. 11) yanıtı bu bağlamda dikkat çekicidir. Buna karşılık “iyi kim” sorusu yöneltildiğinde Lenin’in kim olduğunu bilmediği halde bir çocuk “Lenin” yanıtını vermektedir. Burada ise devletin benimsediği dost-düşman düşüncesinin çocuklara da bilinçli bir şekilde benimsetildiğini açıkça görülmektedir. Kunze bu yapıtta çocukların ve gençlerin askeri eğitim biçimini eleştirmiş ve “otoriter eğitimin ve onu temsil eden kişileri ve bu kişilerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini” (Aydın, 2017: s. 3) yansıtmıştır Aydın’a göre.

Son bölüm olan “Schießbefehl” yani “Vur Emri” *Friedenskinder*’ın en çarpıcı ve önemli öyküsüdür. Burada yazar cumhuriyet kaçağı izleğini ön plana çıkarmaktadır. “Vur Emri”nde yer alan Gerhard adlı bir çocuk üzerinden bu izlek aktarılmaktadır. Henüz lise öğrencisi olan Gerhard sınırı geçmek isterken sınırda yakalanır. Burada Gerhard’ın kaçıışı hakkında ayrıntıya yer verilmez, sadece çocuğun annesine yetkililer tarafından çocuğunun sınır ihlali yaparken yakalanıp cezaevine atıldığı ve burada intihar ettiği söylenir. Ancak öykünün sonunda Gerhard’ın hiç cezaevine girmediği, sınır geçişi yasasına ve vur emrine uymadığı için öldürüldüğü anlaşılır. Bu gerçek ise annesinden saklanmıştır. Gizlenen gerçeğin ve örtbas edilen ölüm nedeni sonrasında Gerhard’dan geriye kalan tek şey küllerinin olduğu kavanoz olmuştur. Kunze bu öykü ile 1962 yılında henüz on sekiz yaşında olan Peter Fechter’in tıpkı Gerhard gibi Batı’ya kaçmak isterken vurularak öldürülmesine göndermede bulunduğu görülmektedir (Kowalczyk, 2005).

Heym, *Mein Richard* öyküsünde cumhuriyet kaçağı izleğini on beş ve on yedi yaşlarındaki iki genç üzerinden aktarmıştır. On beş yaşındaki Richard Zunk ve on yedi yaşındaki Richard Edelweiß DAC'nde, tam da Doğu ile Batı Almanya'yı birbirinden ayıran Berlin Duvarı'nın bitişiğinde bulunan bir binada yaşamaktadırlar. Richard Zunk, toplumculuğa derinden bağlı bir ailede yetişmiştir ve babasının vefatı sonrası annesi ile tek başına yaşamaktadırlar. Richard Edelweiß'in anne ve babası ise yakın zamanda boşanmışlardır ve o da annesi ile birlikte yaşamaktadır. Richard Zunk'un annesinin deyişiyle "çifte hayat" sürmekte olan gençler, aileleri ile yaşadıkları binanın arkasından geçen tel örgülerden atlayarak Batı'ya geçerler ve bunu bir kez değil tam on dört kez yaparak bir gelenek haline getirirler. Ancak son gidişlerinde Batı'daki polisler yakalanırlar ve bu olay gazetelerde yayınlandıktan ve Batı'da ilgi gördükten sonra DAC hükümeti bu durumdan haberdar olur. Gençler yasa dışı bir şekilde sınırdan geçtikleri için yargılanırlar.

Soruşturma sürecini büyük bir gizlilikle yürüten hükümet, gençlerin ailelerine de kısıtlı bilgiler verir. Soruşturmayı yürüten hükümet görevlileri Richard Zunk'un annesi Bayan Zunk'u işyerinde ziyaret ederler ve sorgusuna orada başlarlar, ancak Bayan Zunk'un oğlunun işlediği suçla ilgili sorduğu soruları cevapsız bırakırlar. Bayan Zunk, oğlunun işlediği suçun ciddiyetini ancak hükümet görevlileri eşliğinde evine döndüğünde anlar. Görevliler gittikten sonra komşusu Bayan Edelweiß ile konuşur ve onun oğlunun da tutuklandığını öğrenir. Olayı duyan Richard Edelweiß'in babası Bay Edelweiß avukat arkadaşı Dr. Kahn'dan oğlunu mahkemede savunmasını ister. Dr. Kahn, Richard Zunk'u da savunabileceğini söyleyince yardım isteyecek kimsesi olmadığından dolayı Bayan Zunk bu teklifi kabul eder.

Mahkeme günü, mahkeme kapısının yanında asılı duran kağıtta, „*Edelweiß, Richard ve Zunk, Richard hakkında, Pasaport Kanunu'nun tekrarlanan ihlali nedeniyle açılan kamu davası*“ (Heym, 1995: s. 91) yazısını okuduktan sonra iki gencin anneleri Bayan Zunk ve Bayan Edelweiß oğullarının işlediği suçu açıkça öğrenirler.

Devlet görevlileri, böylesine bir ihlalin ciddiyeti ile eşdeğer olacak ağır bir ceza verilmesi görüşünde birleşirler. Savcı, mahkemedeki konuşmasında şu açıklamayı yapar:

“[...] o kadar ileri gitmişler ki kapitalist batı medyası temsilcilerine yaptıkları eylemi gururla anlatmışlar, böylece cumhuriyetimizin kanunlarını ve kurumlarını gülünç duruma düşürüp emperyalist propagandanın ekmeğine yağ

sürmüşlerdir. [...] davalıların genç oluşu, onları herkese sahtekarca yalan söylemekten ebeveynlerini, öğretmenlerini, Özgür Alman Gençliği⁷ yetkililerini alay konusuna haline getirmekten alıkoymamış; dahası, içlerinden birinin bile kullandıkları bu geçidin varlığını yetkili mercilere bildirmeyi düşünmemiş olması tekrarlanan bu eylemin yargılanmasında ağırlaştırıcı etmen olarak değerlendirilmelidir.” (Heym, 1995: s. 93)

Ancak hakimin gençlere eylemlerini ayrıntılı bir biçimde aktarmalarını istemesiyle birlikte aslında bütün yapılanların çocukça bir eğlenceden ibaret olduğunu ortaya çıkarır. Hakimin sorduğu soru üzerine genç Richard Zunk Batı Berlin’e yalnızca sinemaya gitmek istedikleri için geçtiklerini ve orada kalmak gibi bir niyetlerinin olmadığını ifade eder:

[...] [Hakim] “Duvarı aşyp Batı Berlin’e geçmenin yasalara aykırı olduğunu biliyordun, değil mi Richard?” Richard başını öne eğdi. “O zaman bunu neden yaptığınızı kendi cümleleriyle bize tekrar anlat bakalım.”

[Richard] “Sinemaya gitmek istemiştik.”

[Hakim] “Peki gittiniz mi?” [Richard] “Evet.”

[Hakim] “On dört kez mi?” [Richard] “Evet.”

[Hakim] “Orada başka neler oldu biraz daha anlat.”

[Richard] “Son gidişimizde bizi iki Batı polisi gördü ve Doğu’dan gelip gelmediğimizi öğrenmek istediler. Ve biz de.. Biz de evet dedik. Bize, Batı’da kalmak isteyip istemediğimizi sordular. Ama biz hayır dedik ve o zaman ne istediğimizi sordular. Biz de anlattık.”

[Hakim] “Evet? Anlatmaya devam et.”

[Richard] “Bize güldüler. Sonra içlerinden biri, bu hikayenin çok hoşuna gideceği birisini tanıdığını söyledi. Biz sinemadan çıktığımızda o adam da oradaydı ve bize sorular sordu. Bize köri soslu sosis ve kola ısmarladı. Ama biz o adama pek güvenmedik ve çok fazla bir şey anlatmadık.” (Heym, 1995: s. 96)

⁷ Özgür Alman Gençliği (Freie Deutsche Jugend/FDJ) 1946 yılında kurulmuş, 14-25 yaş arası gençlerin üye olduğu, amacı gençlerin yaşamlarını sosyalist ilkeler doğrultusunda etkilemek olan bir gençlik kuruluşudur. “Gençlerin okul başarıları, mesleki ve askeri başarılarına yönelik eğitimi, okul ve iş dışındaki boş zaman aktivitelerinin yönetimi ve kontrolü” (Freiburg ve Mahrad, 1982: s. 12) bu kuruluşun görevleri arasında sayılabilir.

Mahkeme sonunda işledikleri suç nedeniyle Richard Edelweiß'in orduya gönderilmesine, Richard Zunk'un da Gençlik Enstitüsü⁸'ne gönderilmesine karar verilir. Ancak öykünün sonunda, gençlerin savunmasını yapan avukat Dr. Kahn oldukça farklı bir noktaya dikkat çeker ve şu sözleri aktarır:

“Sizin yerinizde olsaydım, Yoldaş Savcı, bu iki gence de birer madalya verilmesini talep ederdim.” [...] “Çünkü bu gençler, artık mahkemenin de bildiği gibi, üst üste on dört kez Cumhuriyetimize olan mutlak sadakatlerini kanıtlamış oldular.” (Heym, 1995: s. 97-98)

Bu sözler karşısında hükümet görevlileri küçümser bir tavırla gülüşürler ve salondan ayrılırlar. Öykünün sonundaki Dr. Kahn'ın kahkaha atarak aktardığı bu son sözlerle Stefan Heym'in esasen Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin önceliklerine nükteli bir gönderme yaptığı ve hükümeti eleştirdiği anlaşılabilir.

DAC'de sınır yasasına uymayanların yanı sıra bu kişilerin yakınları da cezalandırılmaktaydı. Richard Zunk'un annesi Bayan Zunk'un gözünden aktarılan bu öyküde yalnızca gençlere verilen cezadan değil, aynı zamanda ailelerin yaşadıkları zor süreçten de bahsedilmiştir. Toplumculuk ilkelerine derinden bağlı eski bir Yoldaş ve bu uğurda hayatını kaybeden bir yoldaşın eşi olarak Bayan Zunk oğlunun bu eyleminden derinden etkilenmiştir. Satın Alma Departmanı Müdürü olarak çalıştığı kurumdan çıkarılmış, yaşadığı evden ayrılmak durumunda kalmıştır. Bunlara ek olarak ruhsal sorunlar yaşamış ve kendi kendine iyi bir annelik yapıp yapamadığını sorgulamıştır. Suçu kendisinde aramış ve Richard'ı iyi yetiştiremediği kanısına varmıştır.

“[...] Çünkü aslında bu benim suçum, kabul ediyorum. Onu iyi yetiştiremedim, ben ki hem eski bir yoldaş hem de her zaman sorumluluk sahibi olan bir yoldaşın dul kalmış karısıyım. Tam sınırdaki bulunan bir evde başka nasıl yaşayabirdik ki? Ben sorumluluğumu doğru bir şekilde yerine getiremedim [...]” (Heym, 1995: s. 80)

IV. Sonuç

Demokratik Alman Cumhuriyeti seyahat özgürlüğünü sınırlayarak, Berlin Duvarı'nın inşa ederek ve sınır geçişlerinin sıkı bir denetimden geçirerek 1950'li yıllarda yaşanan ekonomik gerileme ve işsizliğin artmasıyla giderek artan kitlesel

⁸ Gençlik Enstitüleri (Jugendwerkhöfe), ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında evsiz kalan çocukların sokaklardan alınması ve onlara yeme-içme ve barınma imkanı sağlanması amacıyla kurulmuş olup temel amacı gençleri suç işlemekten alıkoymak ve onları sosyalist ilkeler doğrultusunda eğitmektir. Bu devlet kuruluşları Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde suç işlemiş olan ya da sosyalizm ilkelerine uymayan sorunlu gençlerin toplumdaki izole bir şekilde belirli bir süre içerisinde disipline edilip tekrar topluma kazandırıldıkları devlet kuruluşları olmuştur.

göçleri önlemeye çalışmıştır. Bununla birlikte cumhuriyet kaçaklarına, yani yasa dışı sınır geçişi yapanlara çok ağır cezai yaptırımlar uygulanmıştır. Sınırdan doğudan batıya kaçmak isterken veya sınırdan nehre düşüp kurtarılmayı bekleyen, ancak kurtarılamayarak ölenler arasında gençler ve çocuklar da bulunmaktaydı. DAC'nin uluslararası alanda saygınlığına zarar gelmemesi için sınır kurbanlarının ölü bedenleri örtbas ediliyor ve kurban yakınlarına çeşitli baskılar uygulanıyordu. Siyasi erk, hedeflenen toplumcu dizgenin de yazarlar ve sanatçılar tarafından desteklenmesini beklemekteydi. Bu nedenle sınır kurbanları, cumhuriyet kaçağı veya Berlin Duvarı gibi izlekleri ele alan yazarların yapıtları sansürleniyor veya yapıtların basımına engel olunuyordu. Tüm bunlara rağmen sözü edilen izleklerin kimi yazarlar tarafından konu edildiği görülmektedir.

Jurek Becker, Reiner Kunze ve Stefan Heym yapıtlarında cumhuriyet kaçağı izleğini çarpıcı bir biçimde ele almışlardır. Bu yazarların yaşamöykülerine bakıldığında yazarlara ve sanatçılara uygulanan baskılara karşı sessiz kalmadıkları, yapılan haksızlıkları dile getirdikleri ve sansür edilme tehlikesi pahasına sakıncalı görülen sınır geçişi, Berlin Duvarı ve sınır kurbanları gibi izlekleri yapıtlarında işledikleri tespit edilmiştir.

Jurek Becker *Schlaflose Tage* romanında DAC'nden Macaristan'a tatile giden ve Macaristan-Avusturya sınırından kaçanların öldürülme riski bulunmaması nedeniyle kaçma girişiminde bulunan, sonrasında tutuklanan, yirmi sekiz yaşındaki Antonia Kramm'ı canlandırarak, DAC'nde sınırdan kaçarken yaşamını yitirenlere gönderme yapmaktadır. Reiner Kunze ise *Friedenskinder* öyküsünde sınırdan kaçarken vurulan lise öğrencisi Gerard'ın cesedinin yakmalıkta yakıldıktan sonra, kül kavanozunu ailesine teslim edilmesi ve çocuğun gerçek ölüm nedenini gizlenmesini konu ederek, sınır kurbanları ve yakınlarına yapılan insanlık dışı uygulamalara vurgu yapmaktadır. Stefan Heym da *Mein Richard* öyküsünde on beş yaşındaki Richard Zunk ile on yedi yaşındaki Richard Edelweiß adlı iki çocuğun eğlenmek amacıyla on dört kez Berlin Duvarı'ndan batıya kaçıp tekrar geri döndükten sonra tutuklanmalarını ve annelerine yapılan sorgulamaları gözler önüne sererek, yasa dışı sınır geçişi eyleminde bulunanların cezalarına ve yakınlarına yapılan ağır baskıları aktarmaktadır.

Becker, Kunze ve Heym DAC'nde ele alınması uygun görülmeyen bir izlek olan cumhuriyet kaçağı izleğini yapıtlarının sansür edilme riskini göze alarak yansıtmıştır. Yazarlar böylece toplumun derin bir yarasına değinmiş ve sınır kurbanlarına, kurbanlarının yakınlarına, yasa dışı sınır geçişinde bulunanlara ve onların yakınlarına yapılan haksız tutumlara ışık tutmuştur.

Kaynakça

§ 213 *Strafgesetzbuch der DDR (Ungesetzlicher Grenzübertritt)*. (1986). 31 Mayıs 2020 tarihinde www.chronik-de-rmauer.de: <http://www.chronik-der->

mauer.de/system/files/dokument_pdf/57139_cdm-680000-213.pdf adresinden erişildi.

- Ahrends, Martin; Baron, Udo; Hertle, Hans-Hermann (2009/1). "Cetin Mert". Hans-Hermann Hertle ve Maria Nooke (Ed.). *Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961-1989. Ein biographisches Handbuch.* (s. 365-367). Berlin: Christoph Links.
- Ahrends, Martin; Baron, Udo; Hertle, Hans-Hermann (2009/2). "Johannes Sprenger". Hans-Hermann Hertle ve Maria Nooke (Ed.). *Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961-1989. Ein biographisches Handbuch.* (s. 354-357). Berlin: Christoph Links.
- Arnold, Heinz Ludwig (1994). "Gespräch mit Jurek Becker". Heinz Ludwig Arnold (Ed.). *Jurek Becker.* Cilt: 116, s. 4-14. München: edition text + kritik.
- Aydın, Yıldız (2016, Aralık). "Doğu Alman Yazınında Göç ve Sürgün". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Sayı: 57, s. 27-32.
- Aydın, Yıldız (2017). Klaus Poche'nin "Atemnot" ve Reiner Kunze'nin "Friedenskinder" Yapıtlarında Otoriter Eğitim Eleştirisine Karşılaştırılmalı Bir Yaklaşım. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Sayı: 19, s. 1-14.
- Aydın, Yıldız (2019). "Jurek Becker'in *Schlaflose Tage* Romanında Toplumcu Kişilik Sorunsalına Ekin Siyasal Bir Yaklaşım". H. Asutay, v.d. (Ed.). *Çocuk ve Gençlik Yazınında Çokkültürcülük.* (s. 279-285). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Baron, Udo (2009). "Cengaver Katrancı". Hans-Hermann Hertle ve Maria Nooke (Ed.). *Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961-1989. Ein biographisches Handbuch.* (s. 332-333). Berlin: Christoph Links.
- Baron, Udo; Hertle, Hans-Hermann (2009). "Chris Gueffroy". Hans-Hermann Hertle ve Maria Nooke (Ed.). *Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961-1989.* (s. 429-433). Berlin: Christoph Links.
- Becker, Jurek (2007/1). "Ich glaube, ich war ein guter Genosse.' SPIEGEL-Gespräch über die Nach-Biermann-Ära in der DDR". Christine Becker (Ed.). *Mein Vater, die Deutschen und ich. Aufsätze, Vorträge, Interviews.* (s. 24-36). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Becker, Jurek (2007/2). "Schriftsteller in Ost und Schriftsteller in West". Christine Becker (Ed.). *Mein Vater, die Deutschen und ich. Aufsätze, Vorträge, Interviews.* (s. 48-60). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Becker, Jurek (2013). *Schlaflose Tage.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.

- Brecht, Christine (2009). "Günter Litfin". Hans-Hermann Hertle ve M. Nooke (Ed.). *Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961-1989. Ein biographisches Handbuch.* (s. 37-39). Berlin: Christoph Links.
- Consentino, Christine (2003). "Stefan Heyms Autobiografie Nachruf: Selbstporträt, Lesart seines Lebensweges, Lebenslegende". P. Hutchinson ve R. K. Zachau (Ed.). *Stefan Heym: Socialist, dissenter, Jew = Stefan Heym: Sozialist, Dissenter, Jude.* (s. 161-179). Bern: Peter Lang.
- Costable-Heming, Carol Anne (1996). "Confronting the Wall: Images of the Berlin Wall in GDR Short Prose". Ernst Schürer, Manfred Erwin Keune ve Philip Jenkins (Ed.). *The Berlin Wall: Representations and Perspectives.* (s. 86-99). New York: Peter Lang Publishing.
- DDR-Zeitzeuge.* (tarih yok). 16 Ağustos 2018 tarihinde <https://www.ddd-zeitzeuge.de/ddd-zeitzeugen-recherchieren/ddd-zeitzeuge/detlef-hubert-peucker-535.html> adresinden erişildi.
- Emmerich, Wolfgang (2000). *Kleine Literaturgeschichte der DDR.* Berlin: Aufbau.
- Feldkamp, Heiner (1994). *Poesie als Dialog Grundlinien im Werk Reiner Kunzes.* Regensburg: S. Roderer Verlag.
- Freiburg, Arnold; Mahrad, Christa (1982). *FDJ: der sozialistische Jugendverband der DDR.* Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Hertle, Hans-Hermann (2011, Ağustos 1). "Grenzverletzer sind festzunehmen oder zu vernichten". Hans Georg Golz (Ed.). *Aus Politik und Zeitgeschichte (A-PuZ): 50 Jahre Mauerbau.* Sayı: 61, s. 22-28.
- Hertle, Hans-Hermann; Nooke, Maria (Ed.). (2009). *Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961-1989. Ein biographisches Handbuch.* Berlin: Christoph Links.
- Heym, Stefan (1988). *Nachruf.* München: C. Bertelsmann Verlag.
- Heym, Stefan (1995). "Mein Richard". Ulrich Plenzdorf, Klaus Schlesinger ve Martin Stade (Haz.). *Berliner Geschichten.* (s. 80-97). Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Internationale Pressekonferenz des Staatsrats-Vorsitzenden der DDR, Walter Ulbricht, in Ost-Berlin, 15. Juni 1961.* (tarih yok). 28 Mayıs 2020 tarihinde Chronik der Mauer: <http://www.chronik-der-mauer.de/material/178773/internationale-pressekonferenz-des-staatsrats-vorsitzenden-der-ddr-walter-ulbricht-in-ost-berlin-15-juni-1961> adresinden erişildi.
- Jäger, Manfred (1995). *Kultur und Politik in der DDR (1945-1990).* Köln: Edition Deutschland Archiv.

- Kowalczuk, Ilko-Sascha (2005, Eylül 30). *Wer trägt die Schuld? - Schießbefehl und mauertote*. 28 Haziran 2020 tarihinde Bundeszentrale für Politische Bildung: [http://www.bpb.de/themen/8W5GJZ,0,0,Wer_tr% E4gt_die_Schuld_Schie% DFbefehl_und_Mauertote.html](http://www.bpb.de/themen/8W5GJZ,0,0,Wer_tr%E4gt_die_Schuld_Schie%DFbefehl_und_Mauertote.html) adresinden erişildi.
- Kunze, Reiner (1981). *Die Wunderbaren Jahre. Prosa*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Kunze, Reiner (1990). *Deckname Lyrik, Eine Dokumentation*. Frankfurt am Main: Sachbuch Fischer.
- Opitz, Martin; Hofmann, Michael (Ed.). (2009). *Metzler Lexikon. DDR-Literatur*. Stuttgart, Weimar: J. B. Metzler.
- Orths, Markus (2012). “Herz trifft Welt. Jurek Beckers roman Schlaflose Tage (1978)”. Olaf Kutzmutz (Ed.). *Der Grenzgänger. Zu Leben und Werk Jurek Beckers*. Wolfenbüttel: Bundesakademie für kulturelle Bildung Wolfenbüttel , s. 70-88).
- Plenzdorf, Ulrich; Schlesinger, Klaus; Stade, Martin (Haz.). (1995). *Berliner Geschichten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Vorbereitung zur Republikflucht*. (tarih yok). 28 Mayıs 2020 tarihinde Gedenkstätte Berliner Mauer: <https://www.berliner-mauer-gedenkstaette.de/de/peuker-1822.html> adresinden erişildi.
- Wallmann, Jürgen (1977). *Reiner Kunze: Materialien und Dokumente*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Zachau, Reinhard (1982). *Stefan Heym*. München: C.H Beck Verlag.